

TRIR O FON TRIRU

ARETÉ
IZDAVAČKA KUĆA

Naslov originala
Stig Björkman
TRIER OM VON TRIER

Edicija
Figure u senci

Za izdavača *Nina Gugleta*

Glavni i odgovorni urednik *Nina Gugleta*

Izvršni urednik *Ana Jovanović*

Prevod *Sava Bulajić*

Lektura i korektura *Aleksandra Dunderski*

Dizajn korica *Dragana Dubljević*

Štamparija *Art Print Media, Novi Sad*

Tiraž *1000 primeraka*

Izdavač *Areté, Beograd 2021*

© Copyright Stig Björkman
Copyright za srpsko izdanje © Areté, 2021

Sva prava zadržana.
Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom oblik bez
pismene saglasnosti izdavača.

TRIR O FON TRIRU

Stig Bjorkman

Prevod
Sava Bulajić

PREDGOVOR STIGA BJORKMANA

Upoznao sam Larsa fon Trira 1995, kada sam radio na projektu *Ja sam radoznala, film*, pregledu prvog veka nordijske kinematografije, povodom stogodišnjice filma. Očigledno, trebalo je da Lars nekako učestvuje. Malo je skandinavskih režisera – u svakom slučaju, malo režisera Larsove generacije – koji poseduju takav idiosinkrastički talenat i inovativan stil.

Već sam znao mnogo o Larsu preko njegovih duboko originalnih i provokativnih filmova. Pričalo se da je težak kao osoba, rezervisan. To je daleko od istine. Ispostavilo se da je Lars ne samo neobično pristupačan, već i veoma velikodušan u deljenju svog vremena i svojih mišljenja – kao i strasti o filmu. Zbog toga je dan kada je Lars posetio Stokholm bio veoma ispunjen i shvatili smo da delimo entuzijazam za mnoge filmove u čijem smo ocenjivanju bili jednoglasni.

Trebalo je da Lars priča o Karlu Teodoru Drajeru, i paradoksalno, ima mnogo stvari koje povezuju ova dva, naitgled potpuno različita, umetnička temperamenta. Tu su ubedljivost, neumoljivost i opsesivnost, koje, iako izražene na potpuno različite načine, predstavljaju njihove zajedničke osobine. Oni su magovi iz različitih era, koji, različitim sredstvima, ali sličnom ozbiljnošću i strašću, traže nove načine istraživanja prirode filma.

Ubrzo nakon snimanja u Stokholmu, Lars me je kontaktirao i predložio mi da zajedno napravimo ovu knjigu. Od početka je izgledalo kao izazov. Ideja da razgovaram sa ovim režiserom koji je koristio film i kao sredstvo za istraživanje i kao materijal obećavala je i avanturu i plodonošno iskustvo.

U leto 1995. imali smo prvi sastanak. Lars se u to vreme pripremao za snimanje filma *Kroz talase*. Projekat ove knjige,

kao razgovori koji će ući u nju, počeo je osamnaest meseci nakon toga. Od tada, su se razgovori razvukli na dug vremenski period. Uglavnom su se dešavali u Larsovoj kući, u ušuškatom predgrađu severno od Kopenhagena. Takođe smo razgovarali tokom dugih šetnji po okolini, predelu skoro tropskog izobilja, sa velikim šumama bukve, pašnjacima poput savane, i gustim šipražjem koje je prizivalo sećanje na jedan od Larsovih omiljenih filmova iz detinjstva, *Deca kapetana Granta*. U ovom buntovnom krajoliku, Lars je entuzijastično pričao o mogućnostima letenja maštom.

Otvorenost i poverenje bili su osnova naših razgovora. Imao sam priliku da čitam scenarije filmova i projekata koji su bili još uvek u fazi planiranja. Takođe sam bio u prilici da gledam Larsa kao režisera u akciji, tokom snimanja *Kroz talase* i *Idiota*.

Njegov razvoj od *Elementa zločina* je smeo koliko i zadivljujuć, ali je i posledičan. Preispitivanja, izazovi i vraćanja su bili česti motivi Larsovog rada na filmu. Kombinovani, naravno, sa određenom dozom provokacije. Mnoga njegova dela su nastala sa namerom da prošire i njegove i naše vidike. Nešto od ove želje da nastavi da istražuje medijum filma, uz čvrstu veru u buduće mogućnosti filma, izraženo je u Larsovim rečima kojima se završava projekat *Ja sam radoznala, film*, gde poredi film sa slikarstvom:

Slikarska umetnost je najverovatnije otpočela ctanjem po zidovima pećine. To je verovatno trajalo bar jedan vek. Počelo je sa sićušnim linijama, a zatim postajalo sve komplikovanije. Linije su formirale bizona ili neko drugo stvorenje. Imajući u vidu poziciju koju je umetnost sada dostigla, posle mnogo vekova, možemo kinematografiju da poredimo sa slikarstvom. Film je star tek jedan vek. I tek smo naučili da nacrtamo bizona. Imamo još mnogo da pređemo. Zato sam veoma optimističan u pogledu budućnosti.

I Lars je, sa svojim filmovima, dokazao da je na čelu ovog razvoja. Ima mnogo razloga da budemo optimistični po pitanju budućnosti filma i budućnosti samog Larsa fon Trira.

1

Lars Trir

Odakle da počnemo? Od Lars, fon ili Trir?

Čudite se odakle potiče to „fon”? Vidite li one slike koje su naslonjene na zid? Uradio sam ih kao 20-godišnjak i mislim da su potpisane sa „fon Trir”. Ne, grešim, „fon” se prvi put pojavljuje na onom velikom autoportretu. Baš ga volim. (Lars odlazi do zida uz koji su poređana njegova prva ulja na platnu, proverava potpise.) Ne, sva su potpisana sa Trir, kratko i jasno.

Izgleda da me je ovaj oblik samoobožavanja zahvatio nešto kasnije.

Zar se Vaš uspon u plemstvo, to jest lažno ime, nije dogodio tokom studija na Danskoj filmskoj školi u Kopengagenu?

Da, ponovo sam počeo da koristim to ime u filmskoj školi jer mi je to delovalo kao najprovokativnija stvar koju sam mogao da uradim. Niko nije mario za moje filmove ali ih je to „fon” jako uzbuđivalo.

Ali zašto ste uopšte izmislili to aristokratsko ime? Kada ste zaista počeli da ga koristite?

Oko 1975, mada to ime ima dužu predistoriju sa mojim dedom Svenom Trirom. Svoje ime na nemačkom pisao je kao Sv. Trier jer je Sv. skraćeno od Sven. Međutim, ljudi su mu se u Nemačkoj obraćali sa *von Trier* jer su mislili da to malo „v” potiče od „von”. Ovo je postala često ponavljana porodična šala. Sredinom 70-ih dosta sam čitao Strindberga i naravno Ničea. Tokom pariske krize koju često zovu „paklenom krizom”,

Strindberg je svoja pisma potpisivao kraljevskim potpisom „Rex”. To mi je bilo jako zanimljivo i zbog ludosti i zbog arogancije. Tada sam i ja počeo da dodajem „fon” svom imenu. Na američkoj džez sceni ovo se ne smatra nimalo čudnim. Nekoliko ljudi tamo je koristilo titule kao što su „grof”, „vojvoda” i slično. Kasnije sam razmišljao o rediteljima Sternbergu i Štrohajmu. Njihova „fon” im nisu nanela nikakvu štetu u Holivudu, iako su potpuno izmišljena.

To je, dakle, bio način da od svog imena napravite brend? Da li ste u detinjstvu bili svesni da želite da postanete poznati?

Nisam. Mada, možda jesam... Naravno, „Tvoje ime je tvoj identitet”. Pretpostavljam da sam razmišljao o tome.

Kada smo počeli razgovor o ovoj knjizi rekli ste da bi trebalo da se zove Trir o fon Triru...

Jesam li? Mislim da je to bio vaš predlog. Siguran sam da jeste. Ako nije, onda je to bio predlog Petera Olbek Jensena. Kako se zove vaša knjiga o Vudiju Alenu?

Na švedskom i danskom zove se Vudi o Alenu, zato što sam želeo da osoba Vudi Alen govori o umetniku istog imena.

O umetniku i fenomenu? Pa možda je *Trir o fon Triru* prikladan naslov. Nemam ništa protiv, mada je i obrnuto podjednako zanimljivo, *Fon Trir o Triru*. Možda bi trebalo da napravimo dve verzije. Ili da je prelomimo tako da može da se čita sa obe strane, poput onih magazina koje okrenete naopako da biste razlikovali tekstove od rasporeda TV programa.

Ovaj projekat je vaša ideja, da vas podsetim. Zašto baš sada želite da napravite knjigu intervju?

Volim ovakve knjige. Na primer, vašu knjigu o Ingmaru Bergmanu pročitao sam nekoliko puta. Ima nešto u formi intervju-a što baca posebno svetlo na samo stvaralaštvo, kao i samo

stavljanje na papir umetnikovih reči. Mislim da je zanimljivije nego da umetnik piše sam o sebi. Bergman je verovatno izuzetak, zato što veoma dobro piše i svoj život opisuje na interesantan način.

Dakle, voljni ste da detaljno govorite o svojim filmovima i filmu uopšte, o svojim estetskim pogledima na film? Mislite li da vaša iskustva iz prošlosti mogu da koriste drugima?

Možda i mogu. Zašto da ne? Dođavola, ako sam ja uživao i našao korisne stvari čitajući slične knjige o drugim rediteljima, nadam se bi čitaocima bilo interesantno ono što ja imam da kažem. Prednost intervjuja je to što možete da idete u širinu. Razgovori nemaju vremenski okvir i ne moraju obavezno da se završe dobro formulisanim zaključcima. Tražili su od mene takav marketinški pristup za *Kroz talase*, ali sam odbio. Nisam mogao to da podnesem.

Hajde da se osvrnemo na vaše detinjstvo, na vreme dok ste još bili samo Lars. Koliko znam, odrasli ste u porodici srednje klase. Vaši roditelji su bili javni radnici, mada skloni radikalnom pogledu na društvo.

Ne znam koliko je moj otac bio radikalan. On je bio socijaldemokrata. Majka je bila komunistkinja i čvrsto ubeđena u liberalno vaspitavanje dece, kao i pravo deteta da samo donosi odluke. Baš sada prolazim kroz terapijski proces koji mi pomaže da razumem način na koji nas je majka odgajala. Trebalo bi da smo besni na svoje roditelje, zar ne? Oni su uvek krivi za sve. Na kraju, krivi su što smo uopšte rođeni.

Moja majka, Inger Trir, želela je da stvori slobodnu individuu, makar površno. U isto vreme očigledno je htela da postanem uspešan kreativac i umetnik, što ona sama nije uspela, iako je radila na sebi. To je bila njena opsesija. U mladosti je poznavala levičarske pisce kao što su Hans Šerfig, Oto Gelšted i Hans Kirk. Prijateljstvo s njima tada joj je značilo

mnogo za društveni život, i takva interesovanja su je podsvesno navela da i meni probudi maštu.

Kažu da je kroz mene želela da obezbedi opstanak svojih umetničkih gena. Moj otac Ulf Trir nije moj biološki otac. Majka mi je to rekla tek na samrti. Imala je aferu sa čovekom za kog je verovala da poseduje umetničke gene koji će meni biti od koristi u životu. Rođak mog biološkog oca, navodno vrlo talentovan, imao je izražen muzički gen. Ona je toga bila svesna i sećam se da me je kroz celo detinjstvo ohrabrivala da učim muziku, uprkos mom skromnom muzičkom talentu. Stalno me je gurala da se umetnički izražavam, i to je očigledno bio njen plan. Osećao sam pritisak čak i kada ga nije bilo. Sada jasno vidim koliko je savesno izvršavala svoj plan.

Da li je vaš biološki otac bio umetnik?

Ne, on je takođe bio službenik, ali je majka smatrala da njegova porodica ima kreativni kapacitet. Bar mi je tako na samrti rekla – sve je planirala na osnovu toga. To je lepa, pikantna priča iz koje bi se moglo svašta napraviti. Privlačna je kao deo biografije, ali ne nameravam da razmotavam do trauma iz detinjstva i priča o plakarima kao Bergman. Po rečima njegove sestre, te priče bile su potpuno lažne.

Kako je liberalno vaspitanje uticalo na vas? Da li je bilo teško donositi odluke u oblastima o kojima deca obično ne razmišljaju? Takođe, zanima me kako je vaše vaspitanje uticalo na druženje sa decom odgajanom u tradicionalnijem duhu?

Naravno da je bilo teško. Osećao sam se privilegovano u odnosu na svoje društvo jer nisam morao da pratim strogo utvrđena pravila. Takođe, nervirala me je činjenica da me svi, sem mojih roditelja, tretiraju kao obično dete. (Larsova najmlađa ćerka ulazi i želi da joj on pomogne da pronađe igračku. Lars na kratko napušta sobu). Ovo je Selma. Ima pravo, književno, švedsko ime (po Selmi Legerlit, švedskoj spisateljici). Ali

njeno srednje ime je Judit, a srednje ime njene sestre Agnes je Raket. Obe imaju jevrejska i umetnička imena. Svi radimo ono što možemo da predodredimo budućnost svoje dece!

A šta je sa vašom predodređenošću? Govorili ste o svom odrastanju i odnosima sa drugom decom. To što ste odgojeni liberalno značilo je da morate da donosite mnoge važne odluke o sebi od malih nogu. Da li ćete i kada ići u školu, da li je potrebno da idete kod lekara ili zubara. Kupovali ste sebi odeću i druge stvari.

Pozitivno je imati takvo poverenje, ali postoje i neželjena dejstva tolike odgovornosti. Bio sam veoma nervozno dete. Kao šestogodišnjak znao sam satima da ležim zgrčen ispod stola, prestravljen da atomska bomba može pasti svakog trena. Bio sam klinički anksiozan, kao i danas, iz drugih razloga.

Kada uživaš potpunu slobodu izbora uvek dobiješ šamar u susretu sa spoljnim svetom u kome sloboda izbora ne postoji. Taj svet su predstavljali moji vršnjaci. Problem je bio spojiti ta dva sveta. Ubrzo sam postao vođa svojim drugovima, osećao sam dužnost da preuzmem odgovornost, da odlučim čega ćemo se igrati i sl, a to je bilo zaista zahtevno. Naravno, bilo je i onih koji se nisu slagali, ali to je drugi deo problema.

Da li ste to i tada doživljavali kao izvor sukoba?

Ne, verovatno nisam. Kasnije sam shvatio da je to uzrok moje anksioznosti. Nedostajao mi je urođeni autoritet koji bi mi pomogao u procesu odlučivanja. Bio sam primoran da učvrstim unutrašnji autoritet, što za dete nije baš lako.

Da li ste posećivali zubara ili vas je bilo baš briga?

Jesam, naravno. Pisao sam domaće zadatke ranije, brže od drugih, jer nije bilo roditelja da mi vise nad glavom. Trudio sam se da uradim što više čekajući autobus na putu do kuće.

Mučila me je dečja mašta i osećaj krivice. Mislio sam da sam odgovoran za ceo svet. Na primer, sećam se jednog povijenog cveta pored puta. Uspeo sam da ga ispravim i pričvr-

stim protezama. Svaki put kada bih prolazio tuda morao sam da proverim da li još uvek stoji, jer bi mi se u protivnom ceo svet srušio.

Teško je utvrditi i jasno odrediti stvari iz detinjstva koje i danas oblikuju i kroje naše...

Frustriralo me je sve nad čim nisam imao kontrolu a da je sam, sve bi bilo u redu.

Kako danas, u osvrtu, ocenjujete svoje detinjstvo i vaspitanje?

Postao sam veoma disciplinovan čovek, što me donekle i muči. Samopouzdan sam, oslanjam se na svoje sposobnosti. Ali svi smo mi i emotivna bića, tako da ovakvo vaspitanje nosi sa sobom i posebne vrste nedostataka... nepotrebnih.

Koliko znam, nemate problema u saradnji sa drugim ljudima.

Nisam baš siguran. Ni manje ni više nego ostali. Volim da sve bude kako ja hoću. Sve dok ljudi tako postupaju, nemam nikakvih problema.

Vaš otac Ulf Trir je bio Jevrejin...

Polu-Jevrejin.

Pretpostavljam da vam je to značilo dosta u mladosti, i da ste preko njega i judaizma pokušali da otkrijete osećaj pripadnosti.

Možemo sigurno reći da sam tražio osećaj pripadnosti. Moja porodica je imala opušten odnos prema judaizmu. Postoje mnoge šale o Jevrejima, a nije ih nedostajalo ni u našoj kući. Osećao sam se sigurno u jevrejstvu. Moji roditelji su nacrtali porodično stablo i ohrabivali su me da istražujem dalje u prošlost. Pored ostalog, otkrio sam da sam u daljem srodstvu sa porodicom fon Esen, što me je zadivilo zbog mog interesovanja za Strindberga.¹

¹ Siri fon Esen bila je Strindbergova prva supruga. Razveli su se 1981, posle burnog braka, što je uzrokovalo Strindbergovu „paklenu krizu”

Sigurno sam tražio osećaj pripadnosti u judaizmu, mada se kasnije ispostavilo da na njega nemam nikakva prava. Ja nemam nijedan jevrejski gen. Možda tek poneki sa majčine strane. U to vreme, dok sam bio tinejdžer, osećao sam se kao pravi Jevrej, čak sam nosio i kapicu dok sam šetao po jevrejskom groblju.

Da li ste posećivali sinagogu?

Ne mogu reći da jesam. Možda par puta. Nisam imao religiozni odnos prema judaizmu. Moj otac je predstavljao asimilovanu jevrejsku kulturu. Za porodicu je bilo važnije to što smo Danci nego što smo Jevreji. Moj otac nije bio naročito religiozan. Njegov protest se verovatno kanalisao kroz politiku.

Da li ste bili bliski sa ocem?

Da, jako. Bio mi je veoma drag. Umro je kad mi je bilo 18 godina. Kad sam rođen, on je već bio u pristojnim godinama, imao je oko 50. U poređenju sa mojim drugarima, imao sam starog oca. Nije bilo šanse da igramo fudbal ili tako nešto. Ali je zato bio zabavan i voleo je da se šali. Kad bismo šetali napolju skoro da me je bilo stid. On je hramao, vukao nogu i pretvarao se da je hendikepiran. Ili bi ušao u izlog prodavnice i zagrlio lutku. Sve te gluposti koje deca ne vole, uvek i svuda. Bilo je grozno! Ipak, bio je uverljiv, jer je uvek znao šta želi, za razliku od majke koja je uvek bila slaba i neodlučna.

Napustili ste školovanje veoma rano. Čak više od godinu pre dozvoljenog termina.

Da, jesam. Školovanje pamtim kao veoma neprijatno iskustvo. Za početak, pohađao sam užasnu školu, veoma autoritativnu. Bilo je skoro nemoguće pomiriti liberalno vaspitanje koje sam nosio iz kuće sa veoma krutim zahtevima škole. Osećao sam klaustrofobiju. Sedenje u klupi ili stajanje u redu u dvorištu i hodnicima činilo me je jako nervoznim. Sedeo bih

i kroz prozor gledao baštovana kako radi. Sanjao sam o tome da postanem baštovan, jer on može da odluči kada će da sedne i kada će da ustane i nastavi sa radom.

Škola je za vas morala biti mnogo problematičnija nego za vaše drugove koji, verovatno, kod kuće nisu imali toliku slobodu.

Naravno. Kada bih se ja žalio roditeljima na školu, oni bi mi rekli da uopšte ne razumeju kako ja to trpim ili da jednostavno odustanem. Moji drugovi, naprotiv, za slične pritužbe verovatno su rizikovali da dobiju šamar.

I tako ste vi jednog dana jednostavno napustili školu.

Tako je, mada sam imao dosta problema pre toga. Bio sam bolestan. Patio sam od migrena veći deo detinjstva... Ne znam zašto, ali ovo počinje da zvuči kao prava Bergmanova priča (smeh). Siguran sam da je i on patio od migrena.

Koliko ste godina imali tada?

Bio sam u petom razredu, tako da sam imao oko jedanaest godina. Trebalo je da idem u školu sedam godina. Kada sam počeo da zabušavam morao sam da posećujem školskog psihologa i sećam se da mi je rekao: „Ako ne budeš išao u školu, policija će doći po tebe!” To je bilo rešenje za tog nazovi psihologa. Njegovi pokušaji da me ubedi nisu bili naročito pedagoški.

Tako ste ostajali kod kuće, zabušavali sve više da biste na kraju potpuno prestali da pohađate školu. Kako ste doneli tu odluku?

Moja majka je rešila taj problem tako što je organizovala privatno podučavanje. Učio sam od kuće nešto preko šest meseci i tada je majka konačno odustala. U to doba imao sam dovoljno godina da ionako napustim školu. Pohađati školu Lundofte bilo je potpuno antiprosvetno iskustvo. Pamtim jednog ili dva nastavnika koji su bili iole pozitivni. Ostali su bili užasni

i osećao sam da samo gubim vreme. Mislim da nisam naučio ništa korisno u toj školi. Kasnije sam učio i položio završni ispit, sličan diplomskom u školi. Za kratko vreme naučio sam mnogo, a ujedno je bilo i zanimljivo.

Koliko je prošlo od napuštanja škole do početka obrazovanja?

Mislim dve ili tri godine. Za to vreme nisam radio skoro ništa. Slikao sam ponekad. Prijatelj i ja bismo odveslali do nekih panjeva u jezeru i sedeli bismo tamo, pili vino i razgovarali do duboko u noć. I tako skoro tri godine. Majka je mislila da je to sasvim u redu. Ne verujem da bi mnogi roditelji reagovali na takav način.

Govorili ste vrlo otvoreno o svom detinjstvu i odrastanju. Da li je razlog to što vi kao javna ličnost mislite da bi ovaj razgovor morao da bude razumljiv ostalim ljudima?

Vi zaista postavljate užasna pitanja!

Zar to nije poenta?

Kao da od mene želite neku vrstu političke ispovesti. Bergmanu ste se obraćali sa mnogo više poštovanja. „Gospodine Bergman zašto ste napisali knjigu o svom detinjstvu? Da li zato da bi čitaoci mogli da nešto nauče iz nje?” Njemu niste postavljali ovakva pitanja.

Ne znam šta bih vam rekao. Verovatno sam opširno i otvoreno govorio o svom detinjstvu iz terapeutskih razloga.

Mislim da je dobro i hrabro što tako slobodno pričate o svom poreklu. Izgleda da ste vi našli odgovore mnogo brže.

Ma ništa ja nisam pronašao! Najgore je što ne znam ko je moj pravi otac. Majka je vaspitanje bazirala na potpunoj otvorenosti. Sve je bilo otvoreno za razgovor, sve teme su bile dozvoljene. Trebalo je da ne postoje nikakve tajne. Činjenica da je svoju veliku tajnu čuvala toliko dugo implicira veliku traumu.

Siguran sam u to, jer su tabui direktna suprotnost svemu za šta se zalagala.

Rekli ste da je sve u vašoj kući bilo otvoreno, bez tajni. Međutim, u jednoj sobi postojao je zaključani kredenac u kojem je vaša majka čuvala pisma koja je pisala vašem pravom ocu. Da li vas je čudilo to što je zaključan, s obzirom na to da je sve ostalo bilo otvoreno i pristupačno?

Interesantna je danska reč za kredenac, „skab”. Ona takođe znači i „insekt”. Izraz „at skabe sig” znači „praviti se lud” ili „stvarati zabunu”, „zbrku”. Mogli bismo reći da je taj kredenac predstavljao insekta u našoj kući.

Vremenom uz terapiju, shvatio sam da moje detinjstvo i nije bilo tako slobodno kao što sam mislio. Ispostavilo se da je majka imala planove koji su se ticali mene i mog usmeravanja, iako se pretvarala da takvi planovi ne postoje. Tako ni tajni kredenac ne treba preterano da čudi.

Moglo bi se reći da je vaša majka napravila scenario za vas i vaš život i na neki način bila njegov reditelj. Verovatno i drugi roditelji prave scenario za svoju decu u kojima ona ispunjavaju njihove želje i snove koje sami nisu ostvarili. U scenariju vaše majke tajna zauzima važno mesto. Njen scenario je mistifikacija.

Naravno, moja majka je bila neobično kreativna osoba.

Ova vrsta mistifikacije prilično je česta na filmu – tajna koja čeka da bude razjašnjena, kao pupoljak u Građaninu Kejnu. Mnogi filmovi bazirani su na tome...

Mora da je majka imala osećaj za film. Zamislite da nikada nije otkrila tu svoju veliku tajnu. Ali jeste, i to na samrtnoj postelji! Teško da postoji veća melodrama. Gledano sa filmske strane dobro je što je otkrovenje došlo. U suprotnom ne bi bilo priče.

Ali to za vas nije samo priča, već nešto što vas se duboko ticalo.

Zapravo, neno priznanje mi nije teško palo. Bilo je potpuno apsurdno, potpuno neočekivano. Nikad nisam posumnjao u očevu ljubav prema meni. Bilo je neočekivano, ali me nije posebno pogodilo, verovatno zahvaljujući mom vaspitanju. Roditelji su me učili da je okruženje mnogo značajnije od naslednih osobina.

Reakcija je došla kasnije u obliku stanja pred nervni slom.

Koliko kasnije? Jesu li protekli meseci, godine?

Ne, bilo je to posle samo nekoliko dana. Činilo mi se da sam izgubio i majku i oca u istom trenutku. Umnogome je taj osećaj zasenio osećaj žalosti zbog majčine smrti.

Sedimo i pričamo o domu vašeg detinjstva. Uselili ste se ponovo ovde i to po drugi put. Prvi put je bilo sa vašom prvom suprugom Sesilijom (Holbek). Sada živite ovde sa partnerkom Bente (Fregge) i blizancima Ludvigom i Bendžaminom. Šta za vas znači ova kuća?

Prvo i osnovno, predstavlja mir i sigurnost. Pokušavao sam da se odselim nekoliko puta, ali mi nije uspelo. Vraćao sam se s vremena na vreme. Kada ste mladi pokušavate da pobegnute, što dalje to bolje. Jednoga dana shvatio sam da ne mogu. Jednostavno, ja pripadam ovde. Ovo mesto nije ni svinjac, a ni zamak. Nema dramatične kvalitete i glavna prednost mu je to što je moj zavičaj. Ceo svoj život sam ovde. Ne znam da li je to pozitivno ili negativno, ali moram priznati da mi ova kuća mnogo znači.

Šta je to što vas uznemirava kada ste van zidina ove kuće?

Mislim da je to čežnja za domom. Razumem Tarkovskog kada pravi film kao što je *Nostalgija* u Italiji, daleko od kuće. Ovo se verovatno događa i u mojim filmovima. Čak i kad ih snimam u drugim delovima sveta, uvek ima detalja koji se mogu

povezati sa fiksnom tačkom mog života, a to je dom. Naročito sva ta voda koja teče kroz moje filmove. Postoji reka nedaleko odavde kojom veslam u svom kanuu i koja mi je mnogo značila tokom odrastanja. Ona je kao nerv, što verovatno zvuči kao otrcani kliše, ali veslati njome, posmatrati pejzaže sa mlinovima i starim fabrikama meni zaista mnogo znači. Kad god otputujem daleko odavde postanem jako tužan. Voda je utešna. Kad god putujem želim da budem blizu vode. Bilo bi mi jako neprijatno da boravim u mestu koje je udaljeno od vode.

Ovaj pejzaž doživljavam kao svoj i odlično poznajem celu okolinu. Mnogo ljudi se doselilo ovamo od vremena kad sam ja bio dete, ali na neki način osećam da ja imam veća prava od njih da budem ovde. Stigao sam pre njih! Ovde je moj dom. Ovde mogu da se opustim.

Na kući smo napravili znatne izmene i sagradili smo radionicu na imanju. Uživao sam da razbijam omiljene predmete svoje majke. Staklene činije, ukrase i džidža-bidže. Veliku činiju koja je stajala pored trpezarijskog stola razbio sam neposredno posle majčine smrti i bilo je zaista sjajno.

Kada ste se prvi put odselili odavde?

Bilo mi je dvadeset tri kada sam krenuo u filmsku školu. Vratio sam se posle majčine smrti sa tadašnjom suprugom Sesilijom. U međuvremenu sam se seljakao po Kopenhagenu i nikada mi se nije dopadao život u gradu. Posle razvoda kuća je pripala Sesiliji i našim dvema ćerkama. Kasnije, kada je želela da proda kuću i nije mogla da pronađe kupca, otkupila ju je naša produkcijska kuća Centropa. S obzirom na to da moja kompanija poseduje kuću pretpostavljam da je i moje vlasništvo. Čudno je to što je i Sesilijina majka odrasla u ovoj kući. To smo saznali potpuno slučajno kada nas je posetio daleki rođak. Zvuči skoro kao filmska priča.

Da li vam je lakše da se prisećate trenutaka iz detinjstva kada ste u ovoj kući? Da li vam vraća sećanja?

Zaista ne razmišljam o tome, ali verujem da je tako. Dobra stvar u vezi sa kućom je što nije samo komforna, već i adaptibilna. Uvek mogu da je promenim, što i radim. Kompletna kuća je renovirana. Promenom izgleda i sadržaja prostorija ja simbolično preuzimam kuću i činim je svojom. Uvek je tako: jedno od dece nasledi farmu i roditelji se sele u manju kuću. Tada naslednik treba da odluči šta i kako dalje sa kućom i zemljom.

Nekada sam brinuo o mestu na kojem ću umreti. Zamisljao sam da umirem u nepoznatoj bolnici, zatvoren u četiri nepoznata zida i to je vrlo klaustrofobičan osećaj. Borim se sa tim osećajem, povratkom u ovu kuću. Ovde sam i ovde ostajem. Možda se predomislim, ali mi ova odluka daje izvesnu sigurnost. Znam da nikada neću doći u iskušenje da se preselim u Ameriku ili bilo gde drugde i to je neverovatno dobar osećaj. Verujem da ćete umreti ranije ako nemate osećaj pripadnosti. Međutim, to nije bila laka odluka. Imao sam dosta snova i ambicija, a deo njih se odnosio i na život u drugim državama...

Kako izgleda vaš običan dan kada ne radite?

Kada ne radim!? (Vrlo duga pauza.) Ne znam kakav bi to dan bio... Provodim dosta vremena za kompjuterom igrajući Tetris. To je prilično dobro osmišljena igra i na mene ima smirujući efekat. Provodim i dosta vremena sa porodicom i radim obične kućne stvari. Bavim se sportom, veslam u kanuu i gledam televiziju, ali s obzirom na današnju ponudu programa to uglavnom znači da premotavam kanale. Radije bih iznajmio film.

A kakav je dan kada radite?

To je zaista većina dana. Pre podne pišem u malom studiju u novoj kući u bašti. Po podne odem do Centrope da obavim tamošnje obaveze. Predveče obično veslam i posle toga sam prilično umoran.

Mislite li da svaki dan nosi neku vrstu kreativnog rada?

Bavljenje kreativnim poslom ima svoje dobre i loše strane. Postajete veoma zavisni od potrebe da stvarate. Ja patim od mase fobija različitih vrsta, i kada energiju ne usmerim na stvaralački rad ona se pretvara u demona anksioznosti. Možda ovo stavlja moju kreativnost u čudan kontekst: to nije samo želja i potreba za stvaranjem, već, prvenstveno, nagon za opstankom.

Odakle crpите inspiraciju?

To je teško pitanje. U mladosti prikupljate mnoštvo tema i motiva iz književnosti, filma, interesovanja koje nadograđujete. To je osnova moje inspiracije koja se razvija verovatno celog života. Nisam tip koji će izaći u društvo ili otići na neko putovanje da bi razgledao i dobio inspiraciju. Svakako ne svesno i namerno.

A šta ako to ne zovemo „inspiracijom” već „pokretačkom silom”?

Verujem da je pokretačka sila povezana sa vašim psihološkim nesigurnostima. Možda je pokretačka sila više mehanička stvar, ali svakako je na delu isti adrenalin. Kao neka vrsta entuzijazma. A kako nastaje, to zaista ne znam.

Zar na vas ne utiču ostale umetnosti – književnost, muzika, filmovi? Zar vam ne daju ideje i inspiraciju?

Ne mogu da odgovorim na to! Ja sam nemoguć. Nisam zainteresovan za umetnost na taj način. Slušam pop muziku ponekad, ali ni u kom slučaju ne deluje na mene kao pokretačka snaga. Mislim da je većina mojih filmova nastala tako što sam sebi postavljao zadatke. Verovatno sam pomislio: „Sada bi trebalo da uradim nešto smešno”, „sada nešto tragično” itd. Zatim zapitam sebe šta ja smatram smešnim, šta tragičnim itd. Na primer, šta to podiže anksioznost? Ako bih hteo da uradim nešto strašno, izabrao bih nešto čega se i sam plašim.

Prolazim kroz internu bazu podataka i izvlačim ponešto što mogu da iskoristim.

Dajte mi primer razvoja zapleta iz jednog od vaših filmova.

(Duga tišina)

Uzmimo na primer Kroz talase.

Ne sećam se tačno kako mi se „dogodila” priča, ali znam da je zasnovana na knjizi iz detinjstva. Želeo sam da kreiram nevinu junakinju. Gde da nađem nevinu osobu i baš takav tip nevinosti? Neke primere imao sam u glavi, a neki su došli iz spoljnih izvora, verovatno iz drugih umetničkih formi. Onda mi je sinulo da Bes treba da izgleda baš tako i da se ponaša baš ovako. Konstrukcija zapleta, intrige, je skoro nalik na rešavanje ukrštenice.

Sada kada imam nevinu heroinu, koga bi ona trebalo da sretne, kako i šta bi trebalo da joj se dogodi? Trebalo bi da postoji i njena suprotnost, a to bi mogao biti njen muž, Jan, koji će zato imati sledeće loše osobine... Tada proces postaje skoro banalan – pratiš klasičnu dramaturgiju. Skoro matematički. Zapravo, ja biram da bude matematički. Čak i kada želim da ne poštujem dramaturška pravila i dalje imam osnove dramaturgije. Osnovni zdrav razum je podjednako dobar opis.

Da li razlikujete pojedinačne procese u stvaranju filmova i koji najviše volite?

Mogao bih da kažem – onaj za koji imam najviše vremena. Onaj kod kojeg imam najviše mesta za manevrisanje. Rad pod pritiskom vremenskih ograničenja uvek donosi frustracije. Moj doživljaj rada na filmu dosta se izmenio tokom godina. Kod filmova *Kroz talase* i *Idioti* sviđalo mi se snimanje i rad sa glumcima. Snimanje *Kraljevstva* bilo je veoma stresno, tako da je montaža došla kao olakšanje. Kod najranijih filmova najviše sam voleo završne faze: muzičke teme i miks. Tada

bih tek počeo da stičem utisak celine i punoće filma kao kreacije. Kod prvih filmova nikada nisam imao dovoljno mesta za manevrisanje tokom snimanja, tako da je rad na scenariju bio ugodniji nego kasnija realizacija.